

Економічний напрямок: бухгалтерський облік, аналіз та аудит

Костишин Н.С.

к.е.н., доцент

Железняк Н.В.

к.е.н., ст.викладач кафедри

обліку у виробничій сфері, ТНЕУ

Чортківський навчально-науковий

інститут підприємництва і бізнесу,

м. Чортків, Україна

СУТНІСТЬ ТА ОЦІНКА ЕКОЛОГІЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Провідним чинником, який впливає на стійкість, кредитоспроможність і ліквідність підприємства є його зобов'язання. Раціональна організація обліку такого об'єкта сприяє зміцненню договірної й розрахункової дисципліни, прискоренню оборотності оборотних коштів а, отже, поліпшенню фінансового стану підприємства. У свою чергу правильно розроблена стратегія управління зобов'язаннями сприяє формуванню репутації надійного і відповідального суб'єкта господарювання. Сьогодні основним завданням підприємств, як і економіки в цілому, є досягнення стійкого розвитку, що вимагає дослідження екологічної складової діяльності, її об'єктів, у тому числі й екологічних зобов'язань.

Єдиного визначення сутності поняття „екологічних зобов'язань” наразі немає. У науковій літературі їх розглядають з позицій екологічного менеджменту, економіки природокористування, екологічного аудиту, екологічного обліку. Одні науковці ототожнюють екологічні зобов'язання з екологічними витратами, інші визначають їх як наслідок екологічного характеру.

Так, В. Ф. Палій та В. В. Палій під екологічними зобов'язаннями розуміють зобов'язання, які виникають у підприємств щодо до уряду, місцевої влади або третіх осіб, за певні пошкодження природного середовища або як умовні зобов'язання, пов'язані з екологічною обстановкою [1, с. 339]. С. М. Бичкова і М. Ю. Єгоров це поняття трактують як наслідок екологічного характеру, обумовлений взаємодією підприємств із навколишнім середовищем, що може здійснити суттєвий вплив на фінансовий стан [2, с.21]. Щоправда важко зрозуміти, що автори вбачають під наслідком екологічного характеру чи то

штрафи чи плату за використання природних ресурсів. В. М. Жук пояснює, яку небезпеку викличе ігнорування екологічними зобов'язаннями в обліку, одна чіткого визначення цьому поняттю не дає, а лише розкриває зміст фінансових зобов'язань майбутніх періодів у галузі екології [3, с.22]. Своє розуміння категорії економічних зобов'язань наводить М. О. Кондратюк, – це екологічний борг підприємства перед державою і соціальною сферою за завдані збитки природі та як показник, що відображає обсяг заподіяної шкоди у грошовому вимірнику [4, с.18]. Автор екологічні зобов'язання відносить до складу екологічних витрат. Таке ототожнення вважаємо недоцільним у зв'язку з тим, що в момент виникнення заборгованості перед третіми особами виникають екологічні зобов'язання, а після їх погашення – екологічні витрати.

Отже, визначення, яке б давало повну характеристику екологічним зобов'язанням як новому об'єкту обліку, розмежовувало екологічні зобов'язання з екологічними витратами та містило всю необхідну інформацію, яка б відповідала потребам обліку, на сьогодні відсутнє.

У бухгалтерському обліку зобов'язання реєструються тільки тоді, коли у зв'язку з ними виникає заборгованість. Відтак, екологічні зобов'язання – це заборгованість підприємства перед державою і третіми особами, яка виникала у результаті здійснення основної діяльності (плата за використання природних ресурсів), недотримання норм екологічного законодавства і тягне за собою компенсацію завданої шкоди, виплату штрафів щодо усунення негативних впливів на навколишнє природне середовище.

Виникають екологічні зобов'язання у трьох випадках: нарахування плати за використання природних ресурсів; невиконання вимог чинного екологічного законодавства, що призводить до необхідності компенсації завданої шкоди, виплати штрафів; усунення негативних наслідків впливу на навколишнє середовище.

Питання обліку екологічних зобов'язань має значні труднощі, що пов'язано із визначенням їх оцінки. Зокрема, це стосується оцінки тих екологічних зобов'язань, які мають довготривалу перспективу, котра зазвичай

має невизначений характер; по-друге, визначення оцінки забруднення часто не співпадає у часі з технологічними рішеннями щодо їх ліквідації; по-третє, значна кількість підприємств сьогодні намагається приховати інформацію про наявність екологічних зобов'язань. Однак, недостатня увага до екологічних зобов'язань істотно збільшує ризик помилкової оцінки фінансового стану підприємства, а також негативно відображається на об'єктивності й ефективності прийняття управлінських рішень.

Оцінку екологічного зобов'язання слід здійснювати в кожному з таких випадків: визнання і підтвердження суб'єкта господарювання як потенційно відповідальної сторони; отримання в односторонньому порядку адміністративного розпорядження; участь підприємства у процедурах визначення реального або можливого збитку в якості потенційно відповідальної сторони; оформлення документа, що фіксує згоду з процедурами очищення навколишнього середовища, які повинні бути зроблені за результатами їх оцінки; складання проекту відшкодування екологічного збитку в процесі господарської діяльності і т. д. До самої процедури оцінки може бути застосований поетапний підхід (рис. 1)

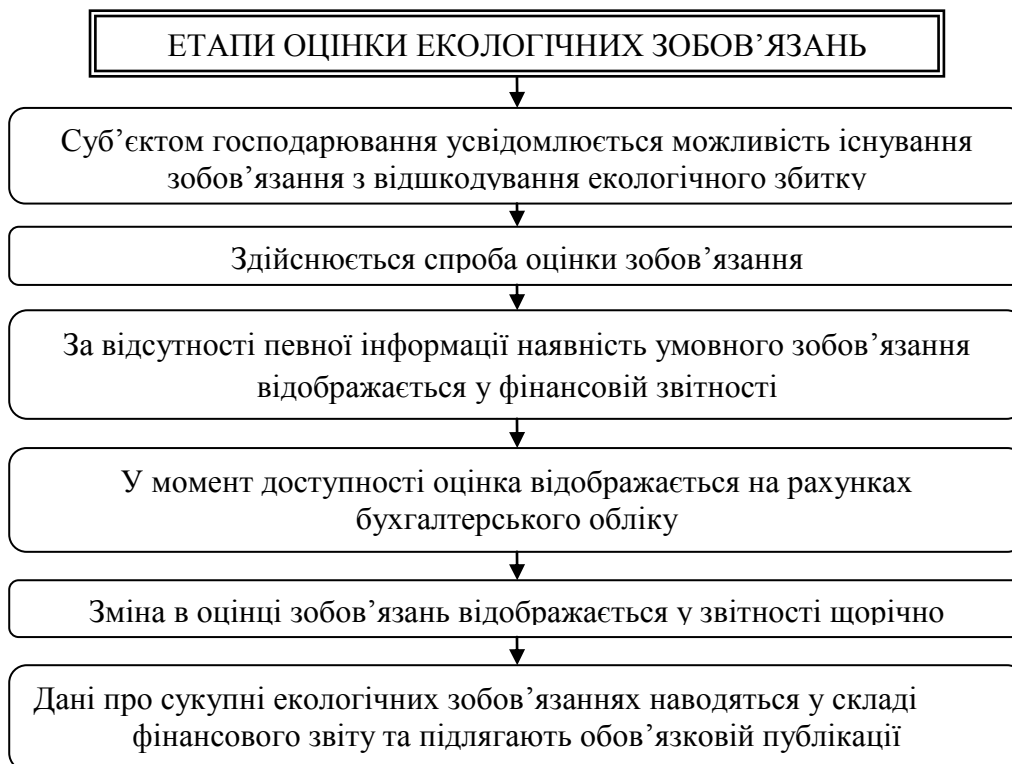

Рис. 1. Схема визначення процедури оцінки екологічних зобов'язань

На рівні підприємства розрізняють реальні та умовні екологічні зобов'язання. Реальними вважають зобов'язання, що виникають на підставі договірних або законодавчих відносин, суму яких можна точно оцінити, і які можуть бути враховані до бухгалтерської звітності підприємства. Умовними є зобов'язання, які матимуть місце в майбутньому через негативний вплив підприємства на природне середовище спричинений сьогодні. Як приклад, це може бути проведення екологічних заходів з оздоровлення території, виплати компенсацій завданої шкоди здоров'ю працівникам чи населенню і т.д.

Таким чином, екологічні зобов'язання є окремим об'єктом обліку, які потребують подальших ґрунтовних досліджень щодо питань розробки методики їх відображення в екологічному обліку. Це дозволить формувати вичерпну і достовірну інформацію про екологічну діяльність підприємства для управлінського персоналу.

Література:

1. Палий В. Ф. Финансовый учет : [Учеб. пособие] / В. Ф. Палий, В. В. Палий. – М., 1998. – Ч. 2. – 347 с.
2. Бычкова С. М. Роль и значение экологического учета и аудита в рыночной экономике / С. М. Бычкова, М. Ю.Егоров // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 2001. – № 9. – С. 20-23.
3. Жук В.М. Екологічні аспекти бухгалтерського обліку в агропромисловому виробництві / В.М. Жук // Агроекологічний журнал. – 2012. – № 2. – С. 18-23
4. Кондратюк О. М. Облік і аналіз екологічних витрат промислових підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кан. екон. наук: спец. 08.00.09 „Бухгалтерський облік, аналіз та аудит” / О.М. Кондратюк. – Київ, 2008. – 21 с.